

BP PIOTR HEMPEREK

CHRZEST DZIECI W PRAKTYCE I W PRAWODAWSTWIE KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Praktyka chrztu dzieci, jeśli nie wywodząca się z okresu apostołskiego lub bezpośrednio poapostołskiego, to sięgająca niewątpliwie pierwszych wieków chrześcijaństwa, stała się z czasem powszechnie obowiązującą normą postępowania w Kościele katolickim. Przeciwwstawianie się tej praktyce przez niektóre wspólnoty chrześcijańskie powstałe w wyniku rozłamów bądź jej zaniedbywanie Kościoł z reguły zdecydowanie odrzucał i potępiał.

Stanowisko Kościoła w sprawie chrztu dzieci nie uległo zmianie także w czasach współczesnych. Uważa on nadal, że dzieci nie tylko można, ale i należy chrzcić, o ile oczywiście jest zabezpieczone ich przyszłe wychowanie w duchu religii katolickiej. Sobór Watykański II podkreślając podstawowe znaczenie sakramentu chrztu dla budowania i życia Ludu Bożego¹ oraz uznając praktykę i potrzebę chrztu dzieci za oczywistą polecił dostosować obrzędy jego udzielania do rzeczywistej sytuacji niemowląt oraz uwydatnić rolę i obowiązki ich rodziców i chrzestnych². Wolę Soboru wypełniła Kongregacja Kultu Bożego ogłaszając 15 V 1969 r. nowy *Ordo baptismi parvulorum*, który po przetłumaczeniu na języki narodowe został powszechnie zastosowany w praktyce Kościoła³.

W ostatnich jednak latach pojawiły się również w Kościele katolickim głosy kwestionujące dotychczasową praktykę chrztu dzieci. Wy-suwa się m.in. postulaty, aby nauka o konieczności chrztu dzieci została poddana rewizji oraz aby chrzest był udzielany dopiero po pewnym okresie katechumenatu, a więc w wieku umożliwiającym osobiste zaan-

¹ Por. KK, n. 14.

² KL, n. 67.

³ Wersja polska zatwierdzona przez Konferencję Plenarną Episkopatu Polski i Kongregację Kultu Bożego została opublikowana w 1972 r. pt. *Obrzędy chrztu dzieci według Rytuału Rzymskiego* w Wydawnictwie Kurii Diecezjalnej w Katowicach, nakładem Księgarni św. Jacka.

gażowanie ze strony przyjmującego ten sakrament, zdaniem niektórych nie wcześniej niż u progu życia dojrzałego. Natomiast rodzice wyrażają zwykle niezadowolenie, gdy mimo ich prośby odmawia się — stosownie do przepisów zawartych w nowych *Obrzędach chrztu dzieci* — udzielenia chrztu ich dzieciom lub odracza się go na późniejszy, bardziej odpowiedni czas. Te właśnie zastrzeżenia w stosunku do aktualnej praktyki chrztu dzieci oraz trudności duszpasterskie związane z jej realizacją sprawiły, że Kongregacja do Spraw Nauki Wiary uznała za potrzebne opracowanie specjalnej *Instrukcji o chrzcie dzieci (Pastoralis actio)*, która po uzyskaniu aprobaty papieskiej została opublikowana 20 X 1980 r.⁴ Dokument ten składający się z trzech części zawiera: 1. wykład nauki o chrzcie dzieci zawartej w tradycji, 2. odpowiedź na wysuwane współcześnie w stosunku do tej nauki zarzuty, 3. pewne wskazania duszpasterskie dotyczące chrztu dzieci.

W opracowaniu niniejszym zostaną omówione — na podstawie dokumentów Kościoła — głównie dwa zagadnienia związane z chrztem dzieci, mianowicie: praktyka i obowiązek udzielania chrztu oraz czas właściwy do realizacji tego zadania.

I. PRAKTYKA I OBOWIĄZEK CHRZTU DZIECI

Instrukcja *Pastoralis actio* przedstawia najpierw najważniejsze świadectwa tradycji patrystycznej dotyczące chrztu dzieci. Przypomina, że według Orygenesusa i św. Augustyna praktyka chrztu dzieci wywodzi się z tradycji apostoelskiej⁵. W Nowym Testamencie nie ma wprawdzie bezpośrednich świadectw o udzielaniu chrztu dzieciom, ale nie ma także zastrzeżeń co do godziwości takiej praktyki. Pewną podstawę do przypuszczenia, że już w czasach apostoelskich chrzczono również dzieci, mogą stanowić wzmianki w *Dziejach Apostoelskich* o przyjmowaniu chrztu przez całe domy⁶. W domach, których mieszkańcy przyjmowali chrzest, znajdowały się zapewne i niemowlęta i one także były chrzczone⁷. Pośrednio o chrzcie niemowląt i dzieci, a przynajmniej o możliwości otrzymania go przed dojściem do używania rozumu i wyrażeniem wiary,

⁴ Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei. *Instructio de Baptismo parvulorum*. Civitas Vaticana 1980 n. 1-3. (Dalej cyt. w skrócie Instrukcja). Tłumaczenie polskie *Instrukcji* ukazało się w „L'Osservatore Romano” (1: 1980 nr 11 s. 19-21).

⁵ N. 4.

⁶ Dz 16, 15; 16, 33; 18, 8.

⁷ Zob. W. Granat. *Sakramenty święte*. Cz. 2. Lublin 1966 s. 114; *Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego*. Pod red. J. Kudasiewicza. Opr. S. Czerwik, J. Kudasiewicz, E. Szafrowski. Warszawa 1981 s. 32.

świadczą ponadto teksty biblijne ukazujące konieczność chrztu do zbawienia⁸ oraz stosunek Chrystusa do dzieci, który je przyjmował razem z matkami i błogosławił wkładając na nie ręce⁹.

Pierwsze bezpośrednie świadectwa o udzielaniu chrztu dzieciom pochodzą z II w. od św. Justyna i św. Ireneusza. Justyn wspomina o chrześcijanach od niemowlęctwa¹⁰. Ireneusz zaś podkreśla, że Chrystus przyszedł zbawić przez chrzest wszystkich, także niemowlęta i dzieci¹¹. Wzmianki o chrzcie dzieci spotyka się również w wielu inskrypcjach nagrobnych poczynając od II w.¹² Zdaniem Kongregacji do Spraw Nauki Wiary świadectwa te wskazują, że udzielanie chrztu dzieciom było już wówczas praktyką znaną, a nawet oczywistą¹³.

Z III w. pochodzą już wyraźne polecenia, aby również dzieci były chrzczone. Św. Hipolit Rzymski w *Tradycji Apostolskiej* z początków III w. nakazuje chrzczyć przede wszystkim dzieci. Św. Cyprian w liście do Fidusa pisze, że biskupi afrykańscy zgromadzeni pod jego przewodnictwem na synodzie w Kartaginie (około 251 r.) orzekli, iż nikomu nie należy odmawiać chrztu, zwłaszcza niemowlętom i to nawet zaraz po urodzeniu¹⁴. List św. Cypriana stanowi dobitne świadectwo, że praktyka chrztu dzieci była w Kościele afrykańskim szczególnie utrwalona. Z najstarszych pisarzy kościelnych jedynie Tertulian opowiadał się za odraczeniem chrztu dzieci do czasu odpowiedniego ich pouczenia, uzasadniając to niewinnością wieku dzieci oraz obawą, że mogą później nie dotrzymać zobowiązań¹⁵.

Pewne zaniedbanie powszechnej już w zasadzie praktyki chrztu dzieci nastąpiło w IV w., kiedy także dorośli często odkładali przyjęcie chrztu niemal do ostatnich dni życia z obawy przed późniejszymi grzechami i publiczną pokutą i z tych samych względów odraczany był przez rodziców chrzest ich dzieci. Jednak wybitni Ojcowie i Doktorzy Kościoła tego czasu tak na Wschodzie, jak i na Zachodzie — święci: Bazyli Wielki, Grzegorz z Nyssy, Ambroży, Jan Chryzostom, Hieronim i Augustyn — choć sami przyjęli chrzest dopiero w wieku dojrzałym, zwalczali taką

⁸ Mk 16, 16; J 3, 5; 19, 34; Dz 2, 41; 4, 4.

⁹ Zob. *Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego* s. 31 (Kudasiewicz).

¹⁰ *Apologia II pro christianis*. T. 1. [W:] J. Migne. *Patrologiae cursus completus*. Series Graeca (PG). T. 1 - 161. Paris 1857 - 1866 — t. 6, s. 442.

¹¹ *Adversus Haereses*. II, 22. PG. VII 784.

¹² *Instrukcja* przyp. 3. Por. W. Schenk. *Chrzest dzieci. Historia, teologia, wymogi duszpasterskie*. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 26: 1973 s. 21.

¹³ *Instrukcja*, n. 4.

¹⁴ J. Migne. *Patrologiae cursus completus*. Series Latina (PL). T. 1 - 217. Paris 1878 - 1890 — t. 3, s. 1013 - 1019.

Zob. *Instrukcja*, n. 4; *Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego* (Czerwik) s. 45.

¹⁵ Zob. *Instrukcja*, przyp. 5; *Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego* (Czerwik) s. 45.

praktykę, wzywając dorosłych do przyjęcia chrztu i nalegając przeważnie, aby również dzieci były chrzczone¹⁶.

Na przełomie IV i V w. sprawa chrztu dzieci nabrała szczególnego znaczenia ze względu na pojawienie się i rozwój doktryny pelagiańskiej, która zaprzeczała istnieniu grzechu pierworodnego, a zatem i konieczności chrztu do zbawienia. W walce z pelagianizmem, w której szczególną rolę odegrali św. Hieronim i przede wszystkim św. Augustyn, podkreślano, że starożytny zwyczaj chrztu dzieci stanowi świadectwo wiary Kościoła w istnienie grzechu pierworodnego¹⁷. Tak zresztą rozumieli praktykę chrztu dzieci znacznie wcześniej Orygenes i św. Cyprian¹⁸. Poglądy pelagiańskie dostarczyły też okazji do wyrażenia oficjalnego stanowiska Kościoła w sprawie chrztu dzieci ze strony papieży i synodów. Pap. Syrycjusz w 385 r. polecił, aby dzieciom przychodzić jak najszybciej z pomocą przez udzielenie im chrztu¹⁹. Synod afrykański w Mileve (Numidia) w 416 r. potępił tych, którzy odrzucali chrzest niemowląt. Postanowienie to zatwierdził pap. Innocenty I w 417 r.²⁰ Potępienie powtórzył następnie synod plenarny w Kartaginie w 418 r. z udziałem ponad 200 biskupów, stwierdzając, że ze względu na grzech pierworodny „także niemowlęta, które nie mogły popełnić grzechu, rzeczywiście są chrzczone dla odpuszczenia grzechów, aby przez odrodzenie zostało w nich oczyszczone to, co otrzymali przez narodzenie”²¹.

Po przewyciężeniu błędów pelagiańskich praktyka chrztu dzieci stała się od końca V w. powszechna i obowiązująca²². Wobec zgodnego uznawania i praktykowania chrztu dzieci przez długi czas nie zachodziła potrzeba zajmowania się tą kwestią w ustawodawstwie kościelnym. Od VII w. niektóre synody przypominały tylko obowiązek chrzczenia dzieci wkrótce po urodzeniu²³.

Ważność i godziwość chrztu dzieci została zakwestionowana dopiero w XI i XII w. przez heretyckie ruchy katarów i waldensów, którzy stanowczo zwalczali praktykę chrztu dzieci. Ich poglądy potępił Sobór

¹⁶ *Instrukcja*, n. 5.

¹⁷ K. Bihlmeyer, H. Tüchle. *Historia Kościoła*. T. 1. Tłum. J. Klenowski. Warszawa 1971 s. 284 - 288.

¹⁸ *Instrukcja*, n. 6.

¹⁹ *Epistola ad Himerium episcopum Tarraconensem z 10 II 385 r.* PL XIII 1135.

²⁰ *Epistola ad Silvanum et ceteros Synodi Milevitanae Patres z 27 I 417 r.* Por. Bihlmeyer. Tüchle, jw. s. 287.

²¹ J. Mansi. *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*. Vol. 3 Florentiae 1759 s. 811 - 814. Por. *Instrukcja*, n. 6.

²² Zob. J. Sägmüller. *Lehrbuch des katholischen Kirchenrechts*. Bd. 3 Freiburg im Breisgau 1904 s. 417; Bihlmeyer. Tüchle, jw. s. 329 n.; Schenk, jw. s. 22.

²³ Zob. K. Waliczek. *Podmiot chrztu św.* Lublin 1960 s. 82. (Maszynopis, Archiwum KUL).

Lateraneński II w 1139 r., grożąc sankcjami tym, którzy odrzucali chrzest dzieci²⁴. Następnie pap. Innocenty III w piśmie do arcybiskupa Arles w 1201 r. wyjaśnił, że chrzest udziela niemowlętom łaski i cnoty oraz charakteru sakramentalnego, zaś w wyznaniu wiary dla waldensów w 1208 r. zawarł stwierdzenie, że chrzest dzieci jest ważny i nie może być powtórnie udzielany dorosłym²⁵.

Kwestią tą zajmowano się także na późniejszych soborach. Sobór w Vienne w 1312 r. stwierdził, że chrzest tak dla dorosłych, jak i dla dzieci jest w jednakowej mierze doskonałym środkiem zbawienia. Równocześnie odrzucił on pogląd tych teologów, którzy uważali, że chrzest dzieci odpuszcza winę, ale nie udziela łaski, oraz uznał, że „w chrzcie tak dzieciom jak i dorosłym jest udzielana łaska i cnoty”²⁶.

Pap. Eugeniusz IV w bulli zjednoczeniowej z Koptami *Cantate Domino*, ogłoszonej w 1442 r. na Soborze Florenckim, stwierdził, że z chrztem dzieci nie wolno zwlekać, lecz należy go udzielać możliwie jak najszybciej po urodzeniu, gdyż uwalnia on spod władzy szatana i czyni dziećmi Bożymi²⁷.

W okresie reformacji w XVI w. chrzest dzieci został ponownie zakwestionowany przez jej nurt radykalny, jaki stanowili anabaptyści. Powołując się na U. Zwingliego, który początkowo negował wartość chrztu dzieci, wyznawali oni, że chrzest dzieci jest nieważny. Ważnie mogą go przyjmować tylko dorośli, zdolni do świadomej wiary i podejmowania decyzji²⁸. Inni reformatorzy i kościoły przez nich założone uznawali ważność i godziwość chrztu dzieci, ale odmiennie rozumieli jego znaczenie i wartość, uważając, iż nie jest konieczny do zbawienia²⁹.

W związku z tym Kościół katolicki ponownie sformułował swoje stanowisko w sprawie chrztu zarówno dorosłych, jak i dzieci na Soborze Trydenckim³⁰. Potwierdził on, że bez chrztu lub jego pragnienia nikt nie może być usprawiedliwiony. Jednocześnie potępił tych, którzy odrzucali obowiązek chrztu dzieci lub domagali się ponownego ich chrzczenia w wieku dojrzałym bądź uzależniali późniejsze wypełnienie obowiąz-

²⁴ Can. 23. *Conciliorum oecumenicorum decreta*. Ed. Centro di Documentazione. Istituto per le Scienze Religiose Bologna. Basileae 1962 s. 178. Por. W. Plöchl. *Geschichte des Kirchenrechts*. Bd. 2. 2. Aufl. Wien 1962 s. 262.

²⁵ A. Skowronek. *Chrzest*. W: *Encyklopedia Katolicka*. T. 3. Lublin 1979 kol. 360 n.

²⁶ *Conciliorum oecumenicorum decreta* s. 552 n.; zob. *Instrukcja*, n. 7.

²⁷ Tamże.

²⁸ S. Bajko. *Anabaptyści*. W: *Encyklopedia Katolicka*. T. 1. Lublin 1973 k. 472 n.

²⁹ Granat, jw. s. 115 n.

³⁰ Sessio 5 can. 3, 4; Sessio 7 can. 12, 13, 14. *Conciliorum oecumenicorum decreta* s. 642, 662.

ków wynikających z chrztu od ich akceptacji po dojściu do wieku dojrzałego.

Późniejsze synody jedynie przypominały duszpasterzom i rodzicom obowiązek chrztu dzieci oraz wyjaśniały dokładniej sposób i czas wypełnienia tego obowiązku³¹.

Chrzest dzieci odrzucili i nie uznają go do czasów współczesnych baptyści oraz niektóre mniejsze wspólnoty chrześcijańskie jak kwakrzy, adwentyści, mormoni, dopuszczając do chrztu tylko dorosłych³². Przed 40 laty przeciwko praktyce chrztu dzieci wystąpił wybitny teolog ewangelicki K. Barth. Jego poglądy w tej kwestii nie znalazły jednak uznania ani wśród teologów, ani w praktyce Kościoła ewangelicko-reformowanego³³.

Praktyka Kościoła katolickiego i postanowienia dotyczące chrztu dzieci znalazły wyraz w Kodeksie prawa kanonicznego, który nakazuje chrzcić dzieci jak najszybciej po urodzeniu i poleca duszpasterzom, aby przypominali rodzicom o tym obowiązku³⁴.

O niezmienności stanowiska Kościoła w tej kwestii w ostatnim czasie świadczą uroczyste wyznanie wiary pap. Pawła VI z 1968 r., potwierdzające obowiązek udzielania chrztu także dzieciom³⁵, *Ordo Baptismi parvulorum* z 1969 r. i wreszcie najnowsza Instrukcja Kongregacji do Spraw Nauki Wiary o chrzcie dzieci. Również projekt nowego Kodeksu prawa kanonicznego postanawia, że rodzice są zobowiązani troszczyć się o ochrzczenie swoich dzieci³⁶.

Przepisy Kościoła zobowiązujące do chrzczenia dzieci odnosiły się zawsze tylko do dzieci rodziców katolickich, natomiast nie dotyczyły nigdy i nie dotyczą obecnie akatolików, zarówno niechrześcijan, jak i członków innych wspólnot chrześcijańskich. Wynika to głównie stąd, że z chrztem dzieci wiąże się ściśle obowiązek ich późniejszego wychowania w wierze katolickiej, w której są chrzczone. Zadanie to mogą wypełnić, jeśli nie wyłącznie, to przede wszystkim katolicy rodzice bądź opiekunowie. Była to zawsze sprawa tak oczywista, że do ostatnich czasów Kościół katolicki w postanowieniach dotyczących chrztu dzieci

³¹ Zob. Waliczek, jw. s. 104 - 106.

³² Zob. Granat, jw. s. 117; Skowronek, jw., k. 361.

³³ Zob. Granat, jw. s. 117; tenże. *Ku człowiekowi i Bogu w Chrystusie*. T. 2. Lublin 1974 s. 200 - 202; *Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego* (Kudasiewicz) s. 30 n.

³⁴ Kan. 770.

³⁵ AAS 60: 1968 s. 440.

³⁶ Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici recognoscendo. *Schēma documenti pontificii quo disciplina canonica de Sacramentis recognoscitur*. Typis Polyglottis Vaticanis 1975 Can. 30.

nie przypominał wyraźnie rodzicom obowiązku katolickiego wychowania dzieci.

Dzieci akatolików mogą być chrzczone w Kościele katolickim tylko w pewnych, raczej wyjątkowych sytuacjach. Możliwość taka zachodzi wówczas, gdy spełnione są wymagania, jakie określa Kościół opierając się na prawie Bożym. Szczegółowe normy prawne dotyczące chrztu dzieci rodziców niechrześcijańskich i niekatolickich zostały sformułowane w Kościele dopiero po Soborze Trydenckim, kiedy sprawa nabrała szczególnej aktualności w związku ze zróżnicowaniem wyznaniowym wśród chrześcijan oraz misjami katolickimi w krajach niechrześcijańskich. Stolica Apostolska wypowiadała się w tej kwestii — od XVII w. począwszy — odpowiadając na przedstawiane jej do rozstrzygnięcia wątpliwości i pytania. Stanowisko Kościoła odnośnie do tej sprawy najpełniej przedstawił pap. Benedykt XIV w piśmie *Postremo mense* z 1747 r. Podkreślając naturalne prawo rodziców do dziecka stwierdził, że nie wolno chrzczyć dzieci wbrew woli ich akatolickich rodziców. Chrzest taki jest niegodziwy, a udzielający go powinien być ukarany. Niegodziwość takiego postępowania polega na naruszeniu praw rodziców i niemożności zapewnienia tak ochrzczoneму dziecku katolickiego wychowania. Zgodnie z wcześniejszymi orzeczeniami Stolicy Apostolskiej, które Benedykt XIV utrzymał w mocy, zakaz chrztu dzieci wbrew woli ich rodziców nie obowiązywał jedynie w dwóch wypadkach, mianowicie: 1. gdy dziecko znalazło się w niebezpieczeństwie śmierci, 2. gdy rodzice utracili prawo do dziecka. W późniejszym czasie uznano, że do udzielenia chrztu dziecku akatolików wystarcza uzasadnione przypuszczenie, że dziecko to umrze przed osiągnięciem używania rozumu. Jeśli rodzice akatolickcy zgadzają się na chrzest swojego dziecka lub proszą o jego ochrzczenie w Kościele katolickim, można je ochrzcić, o ile istnieje gwarancja, że zostanie wychowane w wierze katolickiej³⁷.

Powyższe normy w sprawie chrztu dzieci rodziców akatolickich obowiązują w Kościele dotychczas, zostały bowiem z niewielkimi modyfikacjami włączone do Kodeksu prawa kanonicznego³⁸.

Projekt nowych przepisów prawnych dotyczących sakramentów dopuszcza możliwość chrztu dziecka — nawet w przypadku przewidywania jego śmierci przed dojściem do używania rozumu — tylko wówczas, gdy przynajmniej jedno z rodziców lub opiekunów nie jest temu wyraźnie przeciwne i tę zasadę odnosi w równej mierze do rodziców katolickich i niekatolickich³⁹.

³⁷ W. Plöchl. *Geschichte des Kirchenrechts*. Bd. 4. Wien 1966 s. 53. Szerzej omawia to zagadnienie Waliczek (jw. s. 143 - 162).

³⁸ Kan. 750 - 751. Zob. M. Conte a Coronata. *De Sacramentis*. T. 1. [Torino] 1951 s. 93 n.

Rola rodziców katolickich, ich zadania i obowiązki związane z chrztem dziecka zostały stosownie do zaleceń Soboru Watykańskiego II wyraźnie podkreślone w nowym Rytuale Rzymskim zawierającym obrzędy chrztu dzieci. Wymagany jest osobisty i czynny udział rodziców w obrzędach chrztu, wyrażający się m.in. w publicznej prośbie o chrzest dziecka oraz w wyznaniu wiary. Nawet jeśli jedno z rodziców nie jest katolikiem, zaleca się, aby wzięło udział w obrzędach oraz wyraziło prośbę o chrzest i zgodę na wychowanie dziecka w wierze katolickiej. Następnie rodzice mają obowiązek wychować po katolicku ochrzczone dziecko, doprowadzając je do poznania Boga oraz przygotowując do bierzmowania i Eucharystii⁴⁰. Świadome podjęcie tych zadań wymaga uprzedniego przygotowania się rodziców do złożenia wyznania wiary i do wychowania dziecka w wierze katolickiej. Od tego zależy ostatecznie decyzja co do udzielenia chrztu. Poza niebezpieczeństwem śmierci dziecka nie można obecnie udzielić chrztu na podstawie prośby rodziców, jeśli nie jest ona poparta świadomym i wyraźnym zobowiązaniem do podjęcia zadań wynikających z chrztu dziecka⁴¹.

Zależność chrztu dzieci od postawy rodziców i ich gotowości do podjęcia związanych z tym obowiązków jeszcze dobitniej podkreśla Instrukcja *Pastoralis actio*. Stwierdza ona, że Kościół od początku tak rozumiał powierzoną mu przez Chrystusa misję przekazywania wiary i udzielania chrztu, że nie należy odmawiać tego sakramentu również dzieciom oraz że niemożność osobistego wyznania wiary nie stanowi przeszkody do udzielenia chrztu, gdyż udziela się go w wierze Kościoła⁴². Ale równocześnie oświadczają, że Kościół świadomy znaczenia i skuteczności swojej wiary uznaje pewne granice swej praktyki i poza niebezpieczeństwem śmierci nie dopuszcza do chrztu dzieci bez zgody ich rodziców i bez poważnej gwarancji, że otrzymają one katolickie wychowanie. Stanowi to wyraz poszanowania praw rodziców oraz troski o potrzebę religijnego rozwoju i wychowania dziecka⁴³. Instrukcja odrzuca ponadto zarzuty wysuwane współcześnie przeciwko praktyce Kościoła chrzczenia dzieci, wykazując, że zarzuty te nie stanowią wystarczającej podstawy do jej zmiany czy porzucenia⁴⁴.

Obowiązek chrztu dzieci pozostaje zatem nadal w mocy. Decyzja jednak o udzieleniu chrztu musi być podejmowana w odniesieniu do poszczególnego dziecka z uwzględnieniem jego dobra i konkretnej sytuacji,

³⁹ *Schema documenti* can. 16 § 2.

⁴⁰ *Obrzędy chrztu dzieci, Chrzest dzieci*. Wstęp, n. 5, 5.

⁴¹ Tamże n. 8.

⁴² Tamże n. 12 i 14.

⁴³ Tamże n. 15.

⁴⁴ Tamże n. 17 - 26.

w jakiej się znajduje. Według Instrukcji przy podejmowaniu tej decyzji należy się kierować dwiema zasadami: „1. Chrzest, konieczny do zbawienia, jest znakiem i narzędziem uprzedzającej miłości Boga, która uwalnia od grzechu pierwородnego i przekazuje uczestnictwo w życiu Boga: już sam z siebie dar tych dóbr nie może być odroczone, gdy chodzi o dzieci. 2. Trzeba zapewnić gwarancje, konieczne do tego, by dar ten mógł się rozwijać poprzez prawdziwe wychowanie w wierze i w życiu chrześcijańskim, tak aby sakrament mógł osiągnąć pełnię swej rzeczywistości. Na ogół gwarancji tych udzielają rodzice lub najbliżsi krewni, chociaż we wspólnocie chrześcijańskiej mogą oni być rozmaicie zastąpieni. Jeśli jednak gwarancje te nie są naprawdę poważne, może to być dostatecznym powodem odroczenia chrztu, czy w przypadku, kiedy ich brak, wręcz odmowy udzielenia”⁴⁵.

Gdy o chrzest swoich dzieci proszą rodzice słabo wierzący i tylko przygodnie praktykujący, lub niechrześcijańscy, nie można spełnić ich życzenia, o ile nie zagwarantują, że dziecko otrzyma po chrzcie wychowanie katolickie. Jeśli otrzymane gwarancje są wystarczające, nie można odmówić udzielenia chrztu. Natomiast, gdy gwarancje nie są wystarczające, chrzest trzeba odroczyć do czasu spełnienia stawianych przez Kościół wymagań⁴⁶. Zdaniem Stolicy Apostolskiej „należy przyjąć, że każde zapewnienie, które daje uzasadnioną nadzieję chrześcijańskiego wychowania, musi być uznane za wystarczające”⁴⁷.

II. CZAS CHRZTU

Z chrztem dzieci wiązała się zawsze kwestia czasu jego udzielania. Chodziło głównie o to, w jakim czasie po urodzeniu dziecko może lub powinno być ochrzczone. W praktyce duże znaczenie posiadało udzielanie chrztu zasadniczo w określone dni. Od pierwszych wieków i to niemal przez całe tysiąclecie chrzest w sposób uroczysty był udzielany z reguły dwa razy w ciągu roku — w wigilie uroczystości Zmartwychwstania Pańskiego i Zesłania Ducha Świętego. W Kościele zachodnim udzielano chrztu niekiedy także w inne uroczystości, jak Boże Narodzenie, Objawienie Pańskie, św. Jana Chrzciciela, ale papieże, m.in. Gelazy I występowali przeciwko rozszerzaniu dni chrztu. Dopuszczane były jednak wyjątki. Każda konieczność, jak niebezpieczeństwo śmierci, choroba, wojna, upoważniała do uroczystego udzielania chrztu także w inne dni. Usta-

⁴⁵ N. 28. Tekst polski cyt. za: „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 1: 1980 nr 11 s. 20.

⁴⁶ Tamże n. 30.

⁴⁷ Tamże n. 31.

lone terminy obowiązywały również przy chrzcie dzieci, poza sytuacjami wyjątkowymi, zwłaszcza niebezpieczeństwem śmierci, kiedy nie można było czekać z udzieleniem chrztu⁴⁸. Faktycznie więc dzieci mogły być chrzczone przeważnie w kilka miesięcy po urodzeniu.

Niekiedy wysuwano propozycje, by chrzest dzieci odkładać na późniejsze lata. Tertulian — jak wspomniano wyżej — radził czekać z chrztem do czasu, gdy dziecko będzie mogło poznać Chrystusa i prosić o chrzest. Później Grzegorz z Nazjanzu polecał, by chrzest był udzielany około trzeciego roku życia, gdy dziecko jest w stanie zrozumieć trochę tajemnicę i odpowiadać na pytania szafarza⁴⁹. Były to jednak opinie wyjątkowe, odosobnione. Na ogół uważano, że dzieci można i należy chrzcić znacznie wcześniej.

W połowie III w. pojawił się pogląd, że chrztu nie należy udzielać przed ósmym dniem od urodzenia, na wzór starotestamentowego prawa, które nakazywało poddawać chłopców obrzezaniu w ósmym dniu po urodzeniu. Taki pogląd wyrażał jeden z biskupów afrykańskich Fidus. Odrzucił jednak to stanowisko synod w Kartaginie z około 251 r. pod przewodnictwem św. Cypriana, stwierdzając, że nikomu z narodzonych nie można odmawiać miłosierdzia Bożego, z czego wynika, że wolno, a w wypadku konieczności trzeba ochrzcić zaraz po urodzeniu⁵⁰.

Pap. Syrycjusz pisał w 385 r., że niemowlętom, które nie mogą jeszcze mówić, zwłaszcza znajdującym się w jakiejś konieczności, należy szybko przychodzić z pomocą, udzielając im chrztu. Nadal utrzymywał się wprawdzie pogląd, że chrzest nie powinien być udzielany wcześniej niż w ósmym dniu po urodzeniu, tego zdania był np. św. Ambroży⁵¹. Jednak stanowisko dopuszczające możliwość chrztu zaraz po urodzeniu przeważało i zyskało ogólne uznanie⁵².

Od VII w. synody coraz częściej wydawały polecenia, aby dzieci były chrzczone wkrótce po urodzeniu i potępiały odkładanie chrztu na dłuższy czas, np. ponad 30 dni. W związku z tym zanikał stopniowo zwyczaj udzielania chrztu tylko w niektóre uroczystości. Obowiązek troski o chrzest dzieci ciążył bezpośrednio na rodzicach, kapłani zaś byli zobowiązani pouczać i przypominać o tym rodzicom⁵³.

W praktyce nie zawsze stosowano się do zaleceń Kościoła w sprawie chrztu dzieci, o czym świadczy ich ponawianie i potępienie zwyczajów

⁴⁸ Zob. Plöchl, jw. t. 1 s. 211, 387; Bihlmeyer, Tüchle, jw. s. 124, 331.

⁴⁹ Zob. Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego (Czerwik), s. 45 n.

⁵⁰ Tamże s. 45. Zob. Waliczek, jw. s. 14 n.

⁵¹ Waliczek, jw. s. 15 n.

⁵² Synody afrykańskie w Mileve (416 r.) i w Kartaginie (418 r.) potępiły zdanie przeciwnie. Zob. Waliczek, jw. s. 18.

⁵³ Postanowienia synodalne w tej kwestii omawia szczegółowo Waliczek (jw. s. 82 - 85).

przeciwnych. Pap. Eugeniusz IV we wspomnianej już bulli *Cantate Domino* z 1441 r. potępił zwyczaj odkładania chrztu dzieci na 40, 80 dni lub na inny okres czasu i nakazał chrzcić dzieci możliwie jak najwcześniej, a w niebezpieczeństwie śmierci bezzwłocznie ⁵⁴.

Od końca XIII w. pojawiają się postanowienia synodalne dopuszczające możliwość chrztu już w czasie porodu, a nawet wcześniej *in utero matris*, jeśli dziecku zagraża śmierć przed urodzeniem oraz przepisy wskazujące sposób postępowania w takich wypadkach. Dały one początek późniejszemu, ogólnokościelnemu uregulowaniu tej kwestii przez Stolicę Apostolską, które znalazło się ostatecznie w Kodeksie prawa kanonicznego ⁵⁵.

Po Soborze Trydenckim, który nie wypowiedział się co do czasu, w jakim dzieci po urodzeniu powinny być chrzczone, ustawodawstwo synodalne z reguły przypomina obowiązek udzielania chrztu dzieciom wkrótce po urodzeniu, w ciągu kilku, nie więcej niż 10 dni ⁵⁶. Jedynie w Kościołach wschodnich utrzymywała się inna praktyka. Z wyjątkiem dzieci wymagających ze względu na słabe zdrowie szybkiego ochrzczenia, chłopców chrzczono po 40 dniach, a dziewczynki po 80 dniach od urodzenia, ale dopuszczano też możliwość wcześniejszego chrztu dzieci ⁵⁷.

W Kościele zachodnim przepisy dotyczące chrztu dzieci były więc bardziej wymagające i do nich się w praktyce stosowano, chrzcząc często zaraz po urodzeniu lub w ciągu kilku najbliższych dni. Niestosowanie się do tych wymagań narażało w wypadku śmierci dziecka bez chrztu zarówno duszpasterza, jak i rodziców na sankcje karne ⁵⁸.

W XIX w. została ostatecznie przyjęta zasada sięgająca początków XVIII w., że chrzcić należy także płody poronione bez względu na stopień ich rozwoju i czas poronienia, o ile istnieją oznaki życia. Stało się to normą powszechnie w Kościele obowiązującą od Kodeksu prawa kanonicznego ⁵⁹.

W stosunku do dzieci urodzonych z rodziców katolickich Kodeks prawa kanonicznego potwierdził zasadę sformułowaną w w. XV, że powinny być chrzczone jak najwcześniej (*quamprimum*), nie określając jednak wyraźnie czasu, w jakim to ma nastąpić ⁶⁰. W komentarzach do

⁵⁴ *Conciliorum oecumenicorum decreta* s. 552 n.

⁵⁵ Kan. 746. Zob. Plöchl, jw. t. 2 s. 262. Obszernie przedstawia to zagadnienie Waliczek (jw. s. 88 n., 110 - 134).

⁵⁶ Zob. Waliczek, jw. s. 104 n.

⁵⁷ Tamże s. 106 n.

⁵⁸ Tamże s. 108 n. Por. W. Schenk. *Chrzest*. W: *Encyklopedia Katolicka*. T. 3. Lublin 1970 kol. 363.

⁵⁹ Kan. 747. Zob. Waliczek, jw. s. 119 n.

⁶⁰ Kan. 770.

prawa kodeksowego dopuszcza się najwyżej okres miesiąca jako czas, w którym obowiązek ochrzczenia dziecka należy wypełnić. Większość autorów opowiada się wszakże za czasem nie dłuższym niż kilkanaście dni⁶¹. Oczywiście wszyscy uważają zgodnie, że dziecko znajdujące się w niebezpieczeństwie śmierci należy ochrzcić bezzwłocznie.

Praktyka jednak odbiegała niekiedy od stanowiska Kościoła w sprawie czasu chrztu dzieci. Stąd Kongregacja Oficjum w 1958 r. uznała za potrzebne przypomnieć, że odkładanie chrztu z błahych powodów jest niewłaściwe i poleciła ochrzcić dzieci zgodnie z postanowieniem kodeksowym jak najszybciej⁶².

Nowe normy w sprawie czasu chrztu dzieci, podtrzymujące dotychczasowy obowiązek udzielania dzieciom tego sakramentu zostały ustanowione przez Stolicę Apostolską w 1969 r. w postanowieniach wstępnych „Ordo Baptismi parvulorum”.

Przy ustalaniu terminu chrztu dzieci należy obecnie brać pod uwagę najpierw zbawienie dziecka, aby w razie śmierci nie było pozbawione tego sakramentu, następnie zdrowie matki, której udział w obrzędach chrztu jest pożądany, wreszcie potrzeby duszpasterskie, obejmujące przygotowanie rodziców i właściwe zorganizowanie chrztu. Konsekwencją uwzględnienia tych czynników są następujące zasady: 1. dziecko znajdujące się w niebezpieczeństwie śmierci należy ochrzcić bezzwłocznie, 2. w zwykłych wypadkach, kiedy nie zagraża śmierć, rodzice powinni jak najszybciej — w miarę możliwości nawet przed narodzeniem dziecka — powiadomić proboszcza o przyszłym chrzcie, natomiast chrzest powinien być udzielony w pierwszych tygodniach po urodzeniu dziecka; z ważnych racji konferencja biskupów może przedłużyć okres przygotowania, a zatem i czas chrztu dzieci; 3. o czasie ochrzczenia dzieci, których rodzice nie są dostatecznie przygotowani do wyznania wiary ani do podjęcia obowiązków wychowania dzieci w wierze katolickiej decyduje proboszcz, uwzględniając ewentualne zarządzenia konferencji biskupów⁶³. Zalecane jest udzielanie chrztu w wigilię Wielkanocy oraz w niedziele jako dni przypominające zmartwychwstanie Chrystusa⁶⁴.

Instrukcja *Pastoralis actio* potwierdzając normy określone w *Ordo Baptismi parvulorum* jeszcze dobitniej podkreśla, że chrzest dzieci rodziców słabo wierzących i praktykujących oraz niechrześcijan powinien być odroczone do czasu spełnienia przez nich koniecznych do udzielenia chrztu warunków. W razie niemożliwości ich wypełnienia można ewen-

⁶¹ Conte a Coronata, jw. s. 111 n.

⁶² AAS 50: 1958 s. 114.

⁶³ *Obrzędy chrztu dzieci. Chrzest dzieci*. Wstęp n. 8.

⁶⁴ Tamże n. 9.

tualnie zaproponować rodzicom zgłaszającym dziecko do chrztu zapisać go do katechumenatu, który odbywałoby w okresie szkolnym ⁶⁵.

Jedynie brak przygotowania rodziców do podjęcia i wypełnienia obowiązków w zakresie chrześcijańskiego wychowania dziecka stanowi wystarczającą przyczynę odroczenia chrztu. Natomiast nie mogą jej stanowić racje wysuwane przez kwestionujących dotychczasową praktykę chrztu dzieci, jak niemożność osobistego wyznania wiary i świadomego przyjęcia łaski przez chrzczone dziecko, pozostawienie mu wolności wyboru i decyzji o chrzcie w wieku dojrzałym, bądź trudności z dotrzymaniem przyrzeczeń złożonych w czasie chrztu ⁶⁶.

Podkreślenie wymagań stawianych rodzicom i uzależnienie decyzji o udzieleniu chrztu od ich postawy — świadomości obowiązków wynikających z chrztu i gotowości ich przyjęcia i wypełnienia — nie oznacza jednak, że Kościół uważa odroczenie chrztu dzieci do wieku szkolnego za rzecz normalną i właściwą. Nawet jeśli konferencja biskupów dla ważnych racji ustali normy przewidujące dłuższy okres na przygotowanie do chrztu, dzieci rodziców katolickich odpowiednio przygotowanych powinny być chrzczone w pierwszych tygodniach po urodzeniu ⁶⁷.

We współczesnych dokumentach dotyczących chrztu Kościół katolicki jednocześnie potwierdza obowiązek chrztu dzieci i podkreśla szczególną rolę rodziców przy wypełnianiu tego obowiązku. Rola ta nie ogranicza się do wyrażenia zgody czy prośby o chrzest i do udziału w obrzędach chrztu. Polega ona także, i to przede wszystkim, na zapewnieniu dziecku wychowania w wierze katolickiej. To wychowanie musi być w sposób wystarczający zagwarantowane już przy podejmowaniu decyzji o udzieleniu chrztu. Duszpasterze zaś mają dopomóc rodzicom w uświadomieniu ich roli i jej wypełnieniu przez osobisty kontakt i odpowiednie pouczenie, szczególnie w okresie między urodzeniem a chrztem dziecka.

⁶⁵ *Instrukcja*, n. 30.

⁶⁶ Tamże n. 17 - 24.

⁶⁷ Tamże n. 31.

KINDERTAUFE IN DER PRAXIS UND IN DER GESETZGEBUNG DER KATHOLISCHEN KIRCHE

Zusammenfassung

In der katholischen Kirche ist beinahe von den apostolischen Zeiten vorhanden und verpflichtet die Praxis der Kindertaufe. Das bestätigt sie auch „Ordo Baptismi parvulorum“ vom Jahre 1969. Dieses Dokument hebt dem Auftrage des Zweiten Vatikanischen Konzils zufolge besonders die Rolle und Pflichten der Eltern hervor, die mit der Kindertaufe verbunden sind.

In letzten Jahren sind jedoch die Stimmen in der katholischen Kirche zum Vorschein gekommen, die bisherige Praxis der Kindertaufe in Fragen zu stellen, und verlangten, damit die Taufe erst nach gewissem Zeitraum des Katechumenats erteilt wurde, also dann, wenn persönliches Engagement des Täuflings möglich ist. Im Zusammenhang damit hat die Kongregation zu den Angelegenheiten der Glaubensdoktrin eine „Instruktion über die Kindertaufe“ im Jahre 1980 herausgegeben, in der sie die Kirchenstellung in dieser Sache abermals erklärt.

In vorliegender Bearbeitung werden zwei Probleme, die die Kindertaufe anbelangen, nämlich Praxis und Pflicht der Taufeerteilung sowie eigentliche Zeit zur Realisierung dieser Aufgabe, besprochen.

Sowohl in „Ordo Baptismi parvulorum“, als auch in neuester Kircheninstruktion bestätigt die Kirche eine Pflicht der Kindertaufe in kurzer Zeit nach ihrer Geburt, grundsätzlich in ersten Geburtswochen. Der Entschluß über die Taufeerteilung soll so Kinderwohl wie auch konkrete Situation, in der sich das Kind befindet, berücksichtigen. In gewöhnlichen Umständen, wenn das Kind in keinem Todesgefahr lebt, muß vorher künftige Erziehung des Kindes im katholischen Glauben garantiert werden. Die Eltern des geborenen Kindes sollen in der Regel dieses Garantie erteilen. Im Mangelfall dieser Garantien und nur dann, soll die Taufe auf die spätere Zeit verschoben werden.

Diese Hervorhebung der Ansprüche, die die Eltern des Kindes in Erfüllung bringen sollen, sowie das Abhängigmachen des Entschlusses über die Taufe hängt von ihrer innerer Haltung, das heißt vom Annehmen der Taufpflichten ab, was nicht bedeutet, daß die Kirche eventuelle Aufschiebung der Taufe bis zum Schulalter als die normale Sache annimmt. Die Kirche wünscht und verlangt dringend, damit die von den Seelsorgern zu der katholischen Erziehung bereiteten Eltern möglichst früheste katholische Erziehung ihrer Kinder versichern möchten und daß diese Kinder schon in ihren ersten Lebenswochen getauft werden können.

Übersetzt von Jan Dmochowski